

(Buda-)Örs a honfoglalás korában

A fennmaradt kevés írásos dokumentum nem ad teljes eligazítást, így kénytelenek vagyunk a nyelvészetnek, a régészetnek és a többi tudománynak az eredményeit is segítségül hívni a kor felrajzolásához.

KURSZÁN

A honfoglalás után (Buda-)Örs területét Árpád a kendei hatalmat viselő Kurszánnak adományozta, miképpen erről Anonymus Gesta Hungarorumában olvashattunk:

„Továbbá ugyanazon a helyen Kendenek, Korcán apjának földet adományozott Attila király városától (a mai Óbuda) a százhalmig és Diódig, fiának meg egy várat népe őrizetére.”

A kende, kündü szent főfejedelem volt a honfoglalás előtti magyar törzsek élén. Méltósága türk-kazár mintára alakult ki. A kende törzse a „kékkendek” égi eredetűnek tartott népe volt. A Kartal-Kurszán nemből leszármazó családok még sokáig őrizték az égi származás tudatát címerükben a lebegő angyal képében.

A Kende népe minden valószínűség szerint a Tarján törzssel azonosítható. Örs népessége tehát közülük került ki a helyben talált, a honfoglalás korában már itt élő népelemekkel együtt.

KURSZÁN HALÁLA

Számos nyugati évkönyv (az Annales Iuvenses a 901., az Annales Sangallenses maiores a 902., míg a helyes dátumot tartva fenn az Annales Allemannici, az Annales Einsidlenses és az Annales Heremi a 904. év alatt, továbbá Aventinus év nélkül) beszámol Cusa, Chussal, Chusdal, Cussal rex, illetve dux Fischa folyó menti vereségéről, illetve arról, hogy a bajorokkal folytatott béketárgyalás során egy lakoma alkalmával a Fischa mellett megölték. A kende halála után törzsét áttelepítették az ország északkeleti részére, bér a nemzetség jelentős birtokokat tudhatott magáénak az egész kora középkor folyamán Pilis és Pest megyében.

ÚJ BIRTOKOS (BUDA-)ÖRSÖN

Kurszán halála után (904.), de Árpád halála előtt (907. eleje), a főfejedelmi címet viselő Árpád-nemzetség tulajdonába kerültek Kurszán kende stratégiai szempontból fontos birtokai, többek között (Buda-)Örs is. Az egész középkorban a fejedelmi, majd a királyi család tulajdonában maradt a terület jó része.

Árpád Kurszán halála után az addig meglévő kettős hatalmat egy kézbe vonta össze, megszüntetve a kendei méltóságot. Az addig rivális törzs terü-

Országszerte ünnepségek sorozatával emlékeznek meg a honfoglalás 1100. évfordulójáról. Illő tehát, hogy lapunk is hozzájáruljon a maga szerény módján ahhoz, hogy mi, budaörsiek is képet alkothassunk városunk e korai történetéről.

letére Árpád hozzá hű, baráti törzseket helyezett rendfenntartó céllal. (Keszti = maradék, Örs stb.) Az Örs kabar törzs tagjai kerültek tehát (Buda-)Örsre.

KIK AZOK A KABAROK?

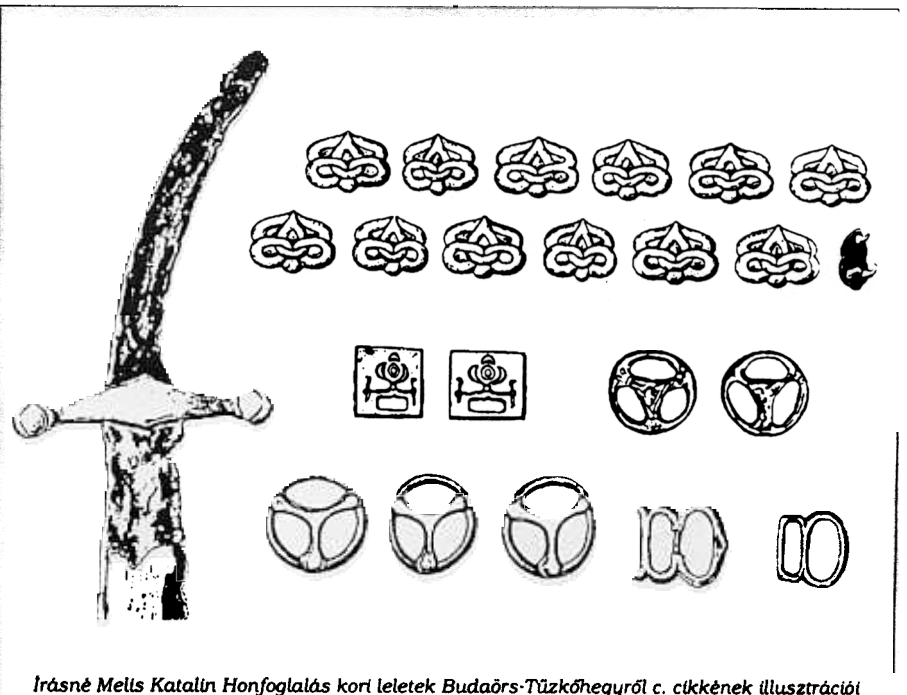
Maga a szó lázadót jelent. A kabarok (kovárok) vegyes eredetű néptörzsek csoportja, amely kazárokból és más, a kazár birodalom ellen a IX. század elején fellázadt népekből (alánok, kálizok, bolgár-törökök stb.) alakult ki. Minthogy a magyarság ezel egy időben lazította a függését a kazár központi hatalomtól, náluk találtak menedéket. A kabarokat, illetve három törzsüket a magyarság szervezte egy törzssé, s ettől kezdve erősítették a magyarság fegyveres erejét. Mint feljebb említettük, a kabarok három törzsből az egyik az Örs törzs volt. A XI. század végére beolvadtak a magyarságba.

HOGYAN BIZONYÍTHATÓ A KABAROK JELENLÉTE ÖRSÖN?

Az első adat városunk nevére vonatkozik: Örs kabar törzsnév. Alapjául az

ötörök Ursi személynév szolgált. A magyar és kabar törzsnévvel nevezett falvak már Szent István okleveleiben előfordulnak. Egyértelmű, hogy igen korai, már X. századi településekről van szó. E települések törzsi neveiket kimutathatóan nem a bennük élt köznépről, hanem az ott lakó vitézekről kapták, ami arra utal, hogy a törzsi tudat fenntartását főként a törzsfők kísérete volt hivatva ápolni. A törzsi helynévvel jelzett falvakban jelen van az a „harcos jobbágy” réteg, amely a későbbi időben a várbirtokokon várjobbágy, az egyházi birtokokon praedialis nemes képében jelenik meg. Magyarországon egyedül ez a réteg és a lőfő tisztséget viselő ágak nevezték magukat a genere, illetve nem és ág szóval. (Vitéz: latinul miles; középretegbeli, könnyű fegyverzetben harcoló szabad.) Régi magyar neve „jobbágy” volt. A tudomány igazolta tehát, hogy a X. században letelepített katonai kíséret falvai ezek, azé a kíséreté, mely Szent István törvényeiben mint középreteg, miles szerepel. Nagy részük nem kísérete állandóan a fejedelmet. Közülük a jobbágyurak saját falvaikban, a harcoss jobbágyok a fejedelem által számukra kijelölt falvakban rendelkeztek állandó szálláshellyel. A letelepítés és ellátás 2-3-5 szolgagazdasággal való stabilitása lényeges mozzanata volt az állandó fejedelmi haderő kialakításának. A letelepített harcoss jobbágy a helyi, más törzsbeli, esetleg más etnikumú lakosság elnyomására szolgált.

Filipszky István

Írásné Melts Katalin Honfoglalás kori leletek Budaörs-Tűzkőhegyről c. cikkének illusztrációi